

KNJIŽEVNOST**Karel Natek in Marjeta Natek:****Države sveta 2000**

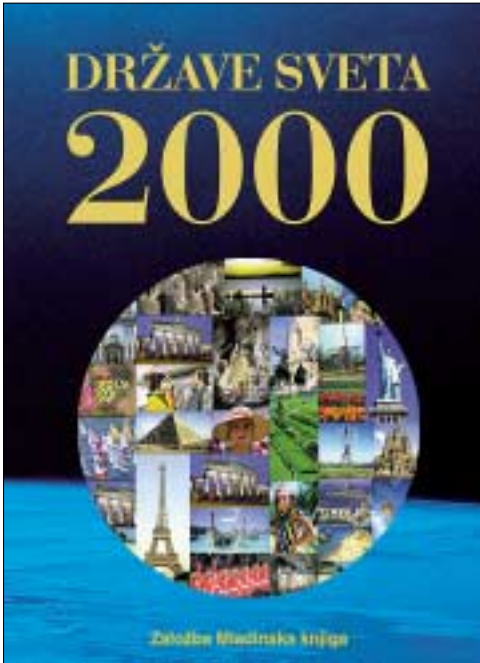
Ljubljana 1999: Založba Mladinska knjiga, 704 strani, ISBN 86-11-15631-5

Geografija je po izdanih velikih knjižnih delih v zadnjem desetletju med najbolj ustvarjalnimi vedami v Sloveniji. Dela, kot so Veliki atlas sveta, Krajevni leksikon Slovenije, Slovenija – pokrajine in ljudje, Geografija Slovenije, Slovenija: Priročnik o značilnostih in delovanju države, Geografski atlas Slovenije ter Atlas sveta 2000, so našla širok krog bralcev in uporabnikov. Mladinska knjiga je kot nekakšen zaključek te bogate bere izdala zadnje med temi deli, Države sveta 2000 avtorjev Karla Natka in Marjete Natek.

Po zunanjem izgledu je knjiga zelo podobna Atlasu sveta 2000 in skuša očitno že na zunaj prikazovati svet v enakem oziroma z enakimi merili: v atlasu s kartami enotnega merila, v knjigi pa z državami in ozemlji sveta, obravnavanimi na enak način. Na 704 straneh velikega formata se zvrstijo jedrnatimi opisi vseh 193 držav sveta, 75 odvisnih ozemelj in 68 mednarodnih organizacij. Države so razvrščene klasično po kontinentih: Evropa, Azija, Afrika, Severna in Srednja Amerika, Južna Amerika, Avstralija in Oceanija ter Antarktika. Opisom držav sledijo Mednarodne organizacije, na koncu pa je dodan še seznam literature in virov, vključno z nekaterimi naslovi na svetovnem spletu. Vsaka država je predstavljena sistematično v šestnajstih točkah: z osnovnimi podatki (uradno ime, državna ureditev, površina, število prebivalcev, gostota, glavno mesto, uradni jezik, denarna enota, bruto domači proizvod, povprečna letna rast bruto domačega proizvoda, dvočrkovna in tričrkovna koda), preglednim zemljevidom, zastavo ter fotografijami. Sledi širši opis države: lega in površje, podnebje, klimogram, vode, tla in rastje, prebivalstvo, poselitve, starostna piramida, državna ureditev, zgodovina, gospodarstvo. Pregled držav zaključuje kratek pregled naravnih in kulturnih znamenitosti. Velike države so predstavljene na več straneh, najmanjše pa samo na eni strani. Opisi držav so zaradi sistematičnosti, jedrnatega sloga in jasnega izražanja lahko razumljivi širokemu krogu bralcev, a obenem dovolj strokovni tudi za strokovnjake in poznavalce te tematike. Kljub izrednem obsegu je knjiga zelo pregledna in prijazna do uporabnika, nedvomno tudi zaradi bogate slikovne in grafične opreme. Delo združuje preglednost in sistematičnost leksikona, celovitost monografije in jedrnatost sporočilnosti turističnega vodnika.

Knjiga Države sveta 2000 je najobsežnejša regionalnogeografska monografija sveta v slovenskem jeziku doslej. Karel Natek je v soavtorstvu z Dragom Perkom in Miloško Žalik Huzjan že leta 1989 pripravil podatkovnik Države sveta. Knjiga je predelana izšla tudi leta 1991 in bistveno dopolnjena še leta 1993. Pred tem je bilo še več monografij sveta, največ seveda za šolsko rabo. Širši značaj je imel Sodobni svet v dveh knjigah, ki je izšel najprej v šestdesetih in nato prenovljen v osemdesetih letih. V osemdesetih letih je izšla tudi poljudna, a bogato opremljena zbirka Oglejmo si svet, v devetdesetih pa prav tako poljudno delo, zbirka Dežele in ljudje. Najobsežnejše in verjetno tudi znanstveno najbolj poglobljeno delo te vrste sta knjigi Amerika in Azija z Oceanijo Svetozarja Ilešiča, ki pa žal ni uspel izdati še Evrope in Afrike.

Kot sporočata avtorja v uvodniku, je bila pred leti pri pisanju tako obsežnih monografij glavna zadržaja predvsem dosegljivost primernih in dovolj ažurnih podatkov. Tokrat je bilo drugače, saj je bilo informacij preprosto preveč in je bila pravilna izbira virov in literature v nekaterih primerih precej težavna. Čeprav podatki hitro zastarijo, je prav njihova navedba najbolj enostavna, prepričljiva in najmanj varljiva ilustracija razmer v določeni državi. Pričujoča knjiga presega podobne tuje velike monografije sveta zlasti pri obravnavi občutljivih vprašanj, na primer o prebivalstvu in njegovi sestavi, gospodarstvu in še posebej o zgodovini, ko avtorja pojasnjujeta posamezne razvojne faze držav. Iz izjemno bogate in pestre zgodovine nekaterih držav sta avtorja spretno izluščila najpomembnejše. Še posebna odlika te knjige je enaka obravnavna zgodovin vseh držav. Nacionalne zgodovine imajo dostikrat enosmerno postavljene vrednostne oznake, zato je težko pisati »pravično« in od države do države skladno zgodovino. Avtorja tudi za nobeno ozemlje ne govorita, kdo ga je »odkril«, temveč, kdo ga je naseljeval. Tako kot v Atlasu sveta 2000 sta se tudi v Državah sveta 2000 dosledno odpovedala takorekoč standardnim evropocentričnim pogledom na svet.

V primerjavi s tujimi velikimi monografskimi deli zavzema pričujoča knjiga zelo visoko mesto tako po formatu in grafični opremljenosti kot po vsebinski zasnovi in razdelavi, po sistematičnosti prikaza in ne nazadnje tudi po filozofiji ter gledanju na današnjo prostorsko in politično stvarnost.

Avtorja sta se pri snovanju in izdelavi tega dela srečala s številnimi dilemami: kateri vir je najbolj verodostojen za posamezna področja in kako ob tem zadržati čimbolj enoten standard prikazovanja in s tem primerljivost. To še posebej velja za prikaz sestave prebivalstva, ko gre za navedbe o jezikovni, verski in narodni pripadnosti. Razhajanje med posameznimi viri so na tem področju največja. Marsikdaj imamo namesto statističnih popisov ali registrov le ocene, ki so dostikrat zastarele in včasih hudo zavajajoče. Posebna težava je opredelitev narodne sestave prebivalstva afriških držav, kjer se narodi v evropskem pomenu besede sploh še niso oblikovali in je smiselno govoriti o ljudstvih (tako je tudi prikazano). Seveda niso vsa ljudstva na enaki stopnji etnonacionalnega razvoja. Druga dilema pri pisanju atlasov, monografij in leksikonov je pisanje geografskih imen. Kaj je smiselno, mogoče in kaj moramo sloveniti. Tudi v pričujočem delu še ostajajo v presojo imena držav kot so Sao Tome in Principe, Mauritius, Saint Pierre in Miquelon, Sierra Leone, Kapverdski otoki in tako naprej.

Knjiga *Države sveta 2000* je orjaško in v vseh pogledih odlično delo, ki je lahko za zgled tako domačim kot tujim snovalcem podobnih svetovnih monografij ter v ponos avtorjema, založbi in slovenski geografiji. Je delo, ki ga lahko opisujemo predvsem s presežniki.

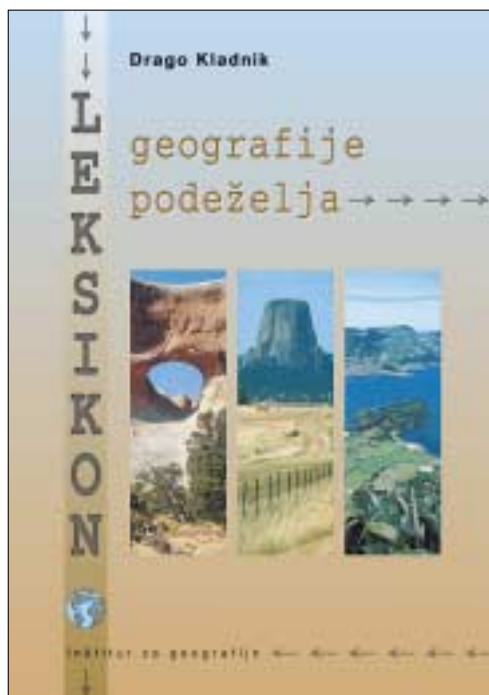
Jernej Zupančič

Drago Kladnik:

Leksikon geografije podeželja

Ljubljana 1999: Inštitut za geografijo, 318 strani, ISBN 961-90443-3-9

Leksikon, ki je rezultat magistrskega dela Draga Kladnika, je v prvi vrsti prispevek h geografiji podeželja. Vendar so v njem zbrane tudi mnoge informacije, pogledi in metode iz drugih prostorskih,

gospodarstvenih in prebivalstvenih znanstvenih disciplin. Pripadnikom drugih strok pa leksikon omogoča seznanjanje z določenimi geografskimi izdelki in pravilno tolmačenje pojavov in procesov z zornega kota geografije.

Delo je namenjeno predvsem raziskovalcem in preučevalcem podeželja ter načrtovalcem njegovega razvoja. Zbrane in v temelju pojasnjene so številne metode geografije in njej sorodnih strok. V uvodnih poglavjih avtor pojasni nekatera splošna vprašanja o pojmovanju podeželja, prostorskem in ruralnem planiranju ter o vlogi geografije v usmerjanju regionalnega razvoja.

Opravljen je bilo obsežno, zahtevno in koristno delo, še posebej glede na to, da je problematika razvoja podeželja aktualna in da mnogi pojmi s tega področja še niso pomensko ustaljeni. Magistrsko delo sicer ni empirične narave, vendar je vseeno zahtevalo poglobljen in temeljit znanstveni pristop k obdelavi obravnavane snovi. Geografija podeželja je panoga družbene in regionalne geografije, ki obravnava geografske vidike človekove organiziranosti in dejavnosti na zunajmestnih območjih. Podrobneje jo lahko opredelimo kot preučevanje sodobnih socialnih, gospodarskih, prostorskih in zemljiških pojavov ter sprememb, ki se dogajajo v redkeje naseljenih predelih, zaradi svojskega videza in drugih prostorskih sestavin opredeljenih kot podeželje. Kot znanstvena disciplina še ni docela izoblikovana, temveč jo sestavljajo preučitve niza gospodarskih, socialnih, kulturnih, prostorskih in drugih problemov. Namen priprave leksikona geografije podeželja je na enem mestu zbrati in na kratko predstaviti široko paleto izrazov, pojavov in metod, s katerimi se srečujemo pri preučevanju podeželja, in to ne le geografi ampak tudi druge vede. V leksikon so vključeni izsledki iz okrog 25 ved. Nekatere so zaradi obsežnosti podrobneje razčlenjene na ožje discipline, kar velja zlasti za geografijo, spet druge ostajajo celota, čeprav se notranje razčlenjujejo, kar je opisano v posameznih geslih. Kljub temu da je pričujoči leksikon predvsem geografski, so v njem zbrane tudi mnoge informacije, pogledi in metode iz drugih prostorskih, gospodarskih in prebivalstvenih znanstvenih disciplin. Pripadnikom drugih strok pa je omogočeno zgoščeno seznanjanje z določenimi geografskimi izsledki in pravilno tolmačenje mnogih pojavov in procesov z zornega kota geografije. Na

enem samem mestu so zbrane številne metode za vrednotenje znotraj kmetijstva in njegovega vpliva na druge prvine in razvojne vidike podeželske pokrajine. Leksikon ima v začetnem delu opisa posameznih gesel, v katerem je podana definicija določenega pojma, značilnosti terminologije. Za leksikalno obdelavo je običajno, da se iz več besed sestavljeni pojmi združujejo v skupine, imenovane gnezda, v okviru katerih so potem tudi podrobno razloženi. Gnezda so v bistvu vodilni pojmi, ki imajo v leksikonu največjo težo. Praviloma se tvorijo iz samostalnikov, čeprav je močna tvorba tudi iz pridevnikov.

Neizogibna pomanjkljivost leksikalne obdelave je strogo razvrščanje gesel po abecednem zaporedju, kar onemogoča ali otežuje problemski pristop in zamegljuje vsebinsko preglednost. Kljub temu je z oblikovanjem ustreznih gnezd določeno tematiko mogoče dokaj celovito in strnjeno prikazati. Gnezda so v bistvu vodilni pojmi, ki imajo največjo težo. Praviloma se tvorijo iz samostalnikov, vendar je ponekod uporabljena tudi tvorba na podlagi pridevnikov.

V okviru vodilnega pojma v posameznem gnezdu je podana tudi etimološka razlaga. Skrb za jezik narekuje poznavanje zapletenih poti nastajanja besed, pri čemer se lahko utrne marsikatera misel o primernosti uporabe določenih izrazov.

Gnezda so oblikovana tudi v primerih, ko se pojavita samo dva povsem identična pojma. Oblikovana so tudi v pridevniški obliki, kar za splošne leksikone ni običajno, pri strokovnem leksikonu pa dodatno poudarijo temeljno vsebinsko zasnovo. Vsebinski opisi so, z nekaterimi zelo redkimi izjemami, vselej podani v okviru samostalniških gnezd, ker so ta praviloma vsebinsko bolj zaokrožena in je medsebojna primerjava njihovih pojmovnih razločkov bolj upravičena. Če pa pojmi iz pridevniških gnezd nimajo ustreznega samostalniškega gnezda, so opisani v okviru pridevniških.

Za opisi približno 3650 gesel je prikazan še njihov seznam, v katerem so gesla razvrščena ločeno po črkah v abecednem zaporedju. Ob posameznih geslih so izpisane številke iz seznama literature, ki pokaže, katere bibliografske enote so bile uporabljene pri njegovi pripravi. V seznamu gesel se posebej označena tista gesla, v okviru katerih se tvorijo gnezda.

Iz samega naslova leksikona lahko sklepamo, da je pri zasnovi leksikona avtor upošteval predvsem potrebe različnih strok, ki imajo opravka z razvojem podeželja. Interdisciplinarna tematika sega na tako številna področja, da je v praksi otežkočeno sporazumevanje med predstavniki različnih strok, saj jim isti izraz pogosto ne pomeni isto. Težave so toliko večje, kadar gre za usklajevanje medsebojno nasprotujočih si razvojnih konceptov. Glede na to, da je julija lansko leto bil sprejet Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, ki predvideva tudi izdelavo regionalnih razvojnih programov na različnih področjih življenja in dela, posebej pa še prostorskega razvoja, bo leksikon tudi za strokovnjake, ki delajo v izvajalski praksi, zelo dobrodošel.

V uvodnih poglavjih leksikona je posebej poudarjeno, da je prostorsko planiranje multidisciplinarna dejavnost, ki raziskuje in usmerja prostorske prvine družbeno-gospodarskega razvoja v določenem prostoru, v območjih, ki so obsežnejša kot posamezna naselja. Poudarjeno je tudi, da je slovensko prostorsko in urbanistično planiranje problematiko podeželja največkrat zaobšlo, ali pa jo je prepustilo regionalnemu planiranju, ki pa se je največkrat znova zateklo k bolj izdelanim principom in metodam prostorskega in urbanističnega planiranja, s čimer je bil vsebinski krog sklenjen. Ruralno planiranje se tudi drugje po svetu ni uveljavilo kot posebno uspešna dejavnost. Še najbolj učinkovito je tam, kjer je kmetijstvo postopoma prevzelo lastnosti industrijske predelave.

Avtor upravičeno poudarja, da je planiranje na podeželju največkrat sektorsko. V planerski praksi načrtnega pristopa k podeželski problematiki prevladujejo torej sektorski interesi, največkrat oprti na gospodarske koristi širše skupnosti, pri čemer so prostorski (okoljski in fiziognomski) vidiki ohranjanja urejenega pokrajinskega videza ter socialni vidiki podeželjanov potisnjeni v ozadje, slednji pa vezani na razraščanje urbanizacije oziroma mestnega načina življenja. O neuspešnosti prizadevanj pričča spoznanje, da je prav na območju suburbanizacije razvoj najbolj stihijski, hkrati pa je tipično podeželje razvojno najbolj zaostalo.

Avtor poudarja, da je posebno pozornost treba nameniti demografsko in drugače ogroženim podeželskim območjem, pri čemer bi bilo smiselno najprej preprečiti razpad oziroma propad kulturne pokrajine, v nadaljnjih prizadevanjih pa zagotoviti njihovo postopno oživljanje.

Pohvalno je, da se avtor v uvodnih poglavjih loteva tudi vprašanj, ki na prvi pogled nimajo opravka z leksikonom geografije podeželja. Tako se na primer opredeli tudi glede nadaljnega usmerjanja razvoja podeželja s stališčem, da je pri ruralnem planiranju treba uveljaviti načelo policentrizma, saj le tako lahko pridejo do izraza izjemna gospodarska in socialna pestrost podeželja in raznolika gravitacijska navezanost na središčna naselja. Avtor poudari, da je planiranje razvoja podeželja sopomenka ruralnega planiranja.

Avtor nadalje ugotavlja, da se je podeželje prevečkrat pojmovalo kot rezervni prostor in gospodarsko manjvredna pokrajina, ki si naj bi jo mesta, industrija in v zadnjem času tudi infrastrukturalno omrežje upravičeno polasčali za gradnjo zunajmestnih naprav. Medtem ko je mesto uživalo vrsto prednosti in si zagotavljalo uspešnost tudi na račun podeželja, je le-to vse bolj dobivalo poteze podrejenosti in zaostalosti. Le območja v neposrednem zaledju mest so užila določene prednosti, ki jim jih je prinašala možnost prodaje pridelkov na velikem tržišču, hkrati pa so prebivalci lahko uporabljali cenejše mestne storitve, s čimer so lahko živeli ceneje kot prebivalci odmaknjenega podeželja, in se lahko v mestu tudi zaposlili.

Avtor se ne ustavi samo ob problematiki podeželja, ko opozarja, da se tudi v mestih dejavnosti ne razvijajo optimalno in bi kazalo tudi na podeželju pristopiti k celovitemu, vseobsežnemu načrtovanju. Ne nazadnje je naš skupni interes, da se ohranja naša raznovrstna kulturna pokrajina, ki naj se postopoma obogati z novimi, nemotečimi funkcijami, vezanimi predvsem na dejavnosti v prostem času. Posebej tudi poudarja, da nikakor ne gre spregledati vloge podeželja kot oskrbnika z živili in surovinami ter kot varuha naravnega okolja, posredno pomembnega za izboljševanje okolja nasploh. Ruralno planiranje bi moralo upoštevati obstoječo navezanost posameznih območij na sistem centralnih naselij.

Namen leksikona je v prvi vrsti prispevati k poenotenju in jasnosti pojmov v geografiji in sorodnih vedah. Kljub temu da gre za precej zahtevno strokovno delo, bo leksikon koristen in uporaben tudi za širšo javnost, predvsem pa bo pripomogel k bolj učinkovitemu interdisciplinarnemu delu. Navodila za uporabo leksikona so zelo izčrpna in kljub strokovni temeljitosti razumljiva, strokovno temeljita in tudi za jezikoslovca poučna, kar še posebej velja za etimološki del.

Iz dosedanjega dela Draga Kladnika in njegove bibliografije je razvidno, da strokovno pokriva različna problemska področja in hkrati sistematično razvija svoje delovno področje. Posebej pohvalno je, da ima smisel za lepoto slovenskega jezika. Upamo, da bo Drago Kladnik v prihodnje sistematično nadaljeval svoje dosedanje delo tudi na sorodnih strokovnih področjih.

Lojze Gosar

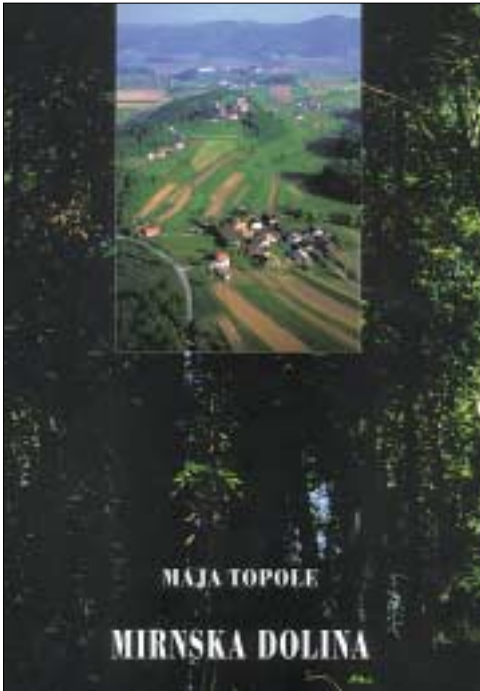
Maja Topole:
Mirnska dolina
Zbirka ZRC 21

Ljubljana 1998: Založba ZRC, 175 strani, 29 zemljevidov, 78 grafov, 117 fotografij, 68 preglednic, ISBN 961-6182-64-1

Konec leta 1998 je Založba ZRC izdala knjigo *Mirnska dolina* avtorice Maje Topole z Geografskega inštituta Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Monografija je izšla kot enaindvajseta knjiga v Zbirki ZRC in je prva s področja geografije v tej zbirki.

Knjiga *Mirnska dolina* je izvirno regionalnogeografsko znanstveno delo, v katerem avtorica predstavlja širšemu krogu skoraj neznanu dolensko pokrajino. *Mirnska dolina* je bila doslej tudi pri geografskih raziskavah močno zastopljena, saj so jo preučevali le v okviru širših regij in le s posameznih vidikov, čeprav je geografsko izredno zanimiva, saj se tu prepletajo alpske, panonske in dinarske pokrajinske značilnosti.

Avtorica predstavlja rezultate večletnega teoretičnega in terenskega dela. Poudarek daje rabi tal ter pomenu naravnih sestavin pokrajine za kmetijstvo in poselitev. Pomembna je delitev pokrajinsko izred-

no pestrega, okrog 300 km² velikega območja na 24 bolj ali manj homogenih mikroregij, še bolj pa predstavitev nove raziskovalne metode, ki na eni strani vsebuje izbor kriterijev ali geokoloških faktorjev (nadmorska višina, naklon, višinska razlika, nosilnost tal, vrsta in starost kamnin, morfološka enota, tip prsti, način vodnega odtoka, erozija prsti, ekspozicija, toplotni pas, poplavne razmere), s pomočjo katerih se z matematičnimi in statističnimi metodami ter metodami prekrivanja tematskih zemljevidov lahko vrednoti primernost mikroregij za različne rabe tal, na drugi strani pa način določanja teže teh geofaktorjev za različne tipe rabe tal s pomočjo korelacijskih koeficientov.

Vsi zemljevidi in matematično-statistične obdelave temeljijo na geografskem informacijskem sistemu za Mirnsko dolino, ki ga je pripravila avtorica. Za osnovni sloj je uporabila stometrski digitalni model reliefa. Eden od najpomembnejših slojev je raba tal, ki ga je avtorica sestavila iz letalskih posnetkov v merilu 1 : 17.500 in delovnih zemljevidov, ki so nastali ob terenskem delu. Metoda omogoča izdelavo sintetskih tematskih zemljevidov primernosti pokrajine za vsak posamezen tip rabe tal ali celo posamezne poljske kulture, zemljevidov optimalne rabe tal, zemljevidov območij z neprimer-no obstoječo rabo tal, zemljevidov predlagane nove rabe tal, zemljevidov prednostnih posegov v prostor ter po potrebi še številnih zemljevidov vmesnih faz. Metoda omogoča kvantifikacijo podatkov in razlago povezav med naravnimi in družbenimi prvinami pokrajine. Tako, na primer, pokaže na bistvene razlike med legami v kotlinskem dnu, gričevju in hribovju ter na planoti. Metoda je zastavljena tako, da je uporabna tudi v regionalnem planiranju; doslej sta bili v okviru projekta CRPOV po podobni metodi že obdelani Šentruperška mikroregija in Občina Moravče.

Knjiga ima klasično regionalnogeografsko zgradbo, kar poveča preglednost in sistematiko vsebine. Naslovi glavnih poglavij so: Uvod, Predstavitev pokrajine, Podrobna členitev Mirnske doline s podpoglavji o gričevjih, hribovjih, kotlini in planotah, Površje, Vodovje, Podnebje, Prst, Rastje, Raba tal, Naselja in prebivalstvo, Gospodarstvo, Druge dejavnosti in Povzetek, ki je preveden v angleški jezik. Dodani so imensko in stvarno kazalo, seznam zemljevidov ter viri in literatura.

Kljub skromnim finančnim sredstvom je avtorici uspelo svojo knjigo, ki jo je oblikovala in grafično uredila Milojka Žalik Huzjan, obogatiti s številnimi barvnimi fotografijami, posnela sta jih avtorica in Marko Kapus, zemljevidi, izdelal jih je Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, in grafi. Knjiga je bila razprodana v nekaj mesecih, večino izvodov pa so pokupili prebivalci Mirnske doline, torej domačini. To je dokaz, da je tudi znanost z ustreznim trudom mogoče približati širšemu krogu ljudi oziroma geografijo negeografom.

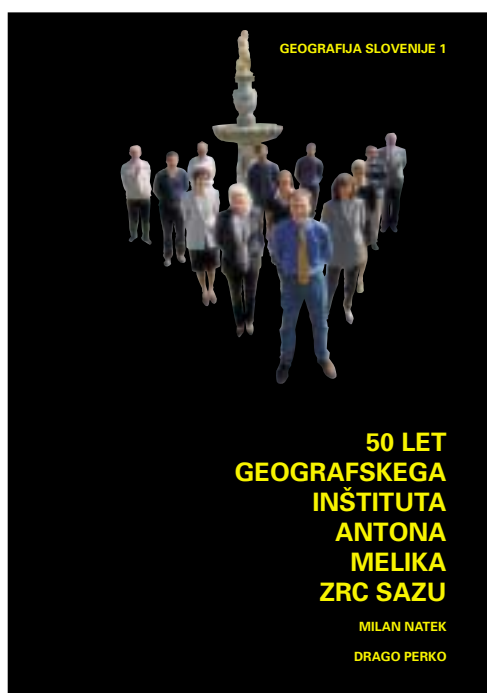
Drago Perko

Milan Natek, Drago Perko:

50 let Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU

Geografija Slovenije 1

Ljubljana 1999: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 175 strani, 200 slik, ISBN 961-6182-84-6

Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti je v letu 1999 začel z izdajanjem zbirke Geografija Slovenije, v kateri v knjižni obliki objavlja izsledke znanstvenoraziskovalnega dela s področij fizične, družbene in regionalne geografije Slovenije ter slovenskega geografskega izrazoslovja, zemljepisnih imen in tematske kartografije. V zbirki predstavlja predvsem rezultate svojih znanstvenih projektov in raziskav svojih sodelavcev, pa tudi za knjižno obliko prilagojene magistrske in doktorske naloge svojih raziskovalcev. Zbirka je odprta tudi za izsledke raziskav drugih ustanov in posameznikov, ki se ukvarjajo z geografskimi ali sorodnimi temi in se nanašajo na Slovenijo. Z njo se bogati in javno popularizira slovenska geografska znanost.

Zbirka nadaljuje tradicijo prve zbirke Geografskega inštituta, imenovane Dela Inštituta za geografijo, ki je izhajala v petdesetih in šestdesetih letih. V njej je izšlo enajst del s skupnim obsegom prek

2300 strani. Urednik Anton Melik in avtorji so knjige opremili z bogatim slikovnim gradivom in številnimi zemljevidi. Urednik je leta 1950 prispeval prvo knjigo zbirke z naslovom Planine v Julijskih Alpah, ki ji je v istem letu sledilo še bolj odmevno delo Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem izpod peresa Svetozarja Ilešiča. Zbirka Geografija Slovenije je tudi naslednica zbirke Geografija, ki jo je leta 1995 ustanovila založba DZS skupaj z uredniškim odborom iz vrst njenih tesnih geografskih sodelavcev. Zaradi kadrovskih sprememb v založbi in pomanjkanja sredstev je zbirka žal zamrla, novoustanovljena zbirka pa v veliki meri prevzema njeno vsebinsko poslanstvo.

Prva, uvodna knjiga v zbirki je glede na postavljene vsebinske okvirje izjema, saj ne prinaša izsledkov geografske znanstvene raziskave, ampak izčrpno predstavlja polstoletno delo Geografskega inštituta, ki ga je na pobudo akademika Antona Melika ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti, takrat imenovana Akademija znanosti in umetnosti. Knjiga na kakovostnem papirju je v celoti tiskana v barvni tehniki. Trde platnice so vzrok, da jo uporabnik s še večjim veseljem vzame v roke.

V sicer kratkem poglavju Ustanovitev inštituta so podrobno predstavljene kronologija dogodkov in prek statuta njegove glavne vsebinske usmeritve. Na Glavni skupščini Akademije znanosti in umetnosti 21. decembra 1946 so posebej poudarili potrebo, da se »... akademija ozira po novih močeh in si samo želi, da bi mogla za svoja dela čimprej najti novih sodelavcev, posebno še za tiste znanstvene panoge, ki so v direktni zvezi z življenjem in v službi ljudstva ...« in da je zato »... posebna briga razširitev III. razreda ... in ustanovitev raznih raziskovalnih inštitutov...«. Priprave za ustanovitev geografskega inštituta so se začele že leta 1947, 23. marca 1948 pa je na predlog III. razreda za prirodoslovne in medicinske vede predsedstvo Akademije znanosti in umetnosti sprejelo statut inštituta, ki ga je 6. novembra 1948 potrdila skupščina Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Za rojstni dan inštituta torej velja 6. november 1948, čeprav so bile v njegovem imenu nekatere raziskave opravljene leta 1947, merjenje Triglavskega ledenika pa se je začelo že leta 1946.

Na straneh 14 in 15 je objavljen faksimile glavnine statuta s petnajstimi členi. V drugem členu statuta inštituta so navedene njegove glavne naloge in dejavnosti: »Geografski inštitut ima nalogo, da vodi in organizira znanstveno delo na vseh področjih geografske stroke. Svoj namen dosega po naslednjih poteh: a) goji splošna teoretska spoznanja geografske znanosti, b) vodi in organizira znanstveno geografsko proučevanje našega področja, c) skrbi za objavljanje rezultatov znanstvenih proučevanj, č) eno bistvenih nalog vidi v tem, da pospešuje pri znanstvenem proučevanju one smeri, ki imajo praktične učinke in da s tem pripomore k gradnji našega novega življenja, d) da sodeluje z vsemi ustanovami v okviru Akademije in izven nje v pospeševanju navedenih smotrov.« V tretjem členu je navedeno: »Geografski inštitut organizira proučevalne odprave, prireja znanstvene sestanke in predavanja ter more izdajati svoj strokovni časopis.« V petem členu je navedena delitev inštituta: »Geografski inštitut pri akademiji znanosti se more deliti na tri sekcije: a) na sekcijo za fizično geografijo, b) na sekcijo za geografijo človeka, c) na sekcijo za regionalno geografijo.« V sedmem členu izvemo: »Geografski inštitut upravlja upravnik, ki ga iz vrst rednih in dopisnih članov ali tudi iz vrst priznanih strokovnjakov na predlog razreda imenuje skupščina Akademije. Sekcijam na čelu so načelniki.« Obširen osmi člen spregovori o kadrih: »Geografski inštitut ima člane in znanstvene sodelavce. Člani so vsi pravi in dopisni člani Akademije, ki pripadajo po stroki v znanstveno področje geografije, nadalje priznani strokovnjaki geografije ... Med znanstvene sodelavce se morejo uvrstiti geografi, ki so se že izkazali z geografskim proučevanjem, in taki znanstveni delavci, ki sodelujejo pri izvrševanju določenih proučevalnih nalog.« Dopolnjuje ga deseti člen: »V Inštitut se sprejemajo znanstveni aspiranti, kandidati in doktorandi.«

V poglavju Imena inštituta med drugim izvemo, da je prvotni Geografski inštitut postal Geografski inštitut Antona Melika leta 1976, od leta 1981 pa je njegovo polno uradno ime Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V poglavju Upravniki in predstojniki inštituta so v sliki in z navedbami letnic njihovega vodenja inštituta predstavljeni Anton Melik, Ivan Rakovec, Svetozar Ilešič, Ivan Gams, Milan Šifrer, Drago Meze, Milan Natek in Drago Perko. Sledijo poglavja Znanstveni sveti inštituta, Delavci inštituta (ločeno po podpoglavjih Raziskovalci in raziskovalke, Kartografi in kartografke, Fotografi, Knjižničarke in tajnice ter Zunanji sodelavci), Delovni prostori inštituta ter Organizacijske enote inštituta (Oddelek za geoeкологиijo, Odde-

lek za regionalno geografijo, Oddelek za naravne nesreče, Oddelek za geografski informacijski sistem in Oddelek za tematsko kartografijo; v to poglavje so uvrščene tudi predstavitve geografskih zbirk, kartografske zbirke in inštitutske knjižnice s prikazom kartoteke geografske bibliografije Slovenije, ki je skoraj enake starosti kot inštitut).

Sledi poglavje Publikacije inštituta, v katerem je osrednja pozornost namenjena Geografskemu zborniku. Predstavljeni sta še zbirki Dela in Geografija Slovenije. Med drugimi publikacijami, pri katerih je Geografski inštitut sodeloval kot izdajatelj ali soizdajatelj, so predstavljeni predvsem zborniki raznih posvetovanj.

Najbolj obsežno poglavje z naslovom Znanstvenoraziskovalno delo inštituta zavzema okrog tri četrtine knjige. V njem sta avtorja s pomočjo nazornega in obsežnega slikovnega gradiva (izseki poročil o delu, tematski zemljevidi v klasični in digitalni tehniki, naslovnice zbornikov, revij, znanstvenih, strokovnih in poljudnih knjig, atlasov in opravljenih raziskovalnih nalog, fotografije s terena, fotografije sodelavcev pri delu ali v sproščenem druženju) ter s številnimi citati predstavila glavne etape v raziskovalnem delu, ki sta jih časovno uokvirila v razdobja med leti 1948 in 1958, 1959 in 1972, 1973 in 1978, 1979 in 1992 ter 1993 in 1998. Zadnje razdobje je prikazano podrobneje, po posameznih letih. Iz izčrpnega pregleda so razvidni glavni dosežki petdesetletnega dela, spremembe v usmeritvah in organiziranosti raziskovalnega dela, pa tudi težave pri zagotavljanju finančnih sredstev in uspehi, ki so jih delavci inštituta dosegli v »tekmovalnosti« z drugimi inštituti znotraj ZRC SAZU.

V poglavju Sklep so podrobneje navedeni tudi dosežki in prizadevanja inštituta ter njegovih delavcev pri dejavnostih zunaj okvira matične ustanove, v društvih, zlasti Zvezi geografskih društev Slovenije, strokovnih združenjih, gibanjih, organih upravljanja in drugod. Skratka, njihovo delo je povsod, kjerkoli so delovali, zapustilo vidne sledi. Knjigo zaključuje šest strani dolgo poglavje Literatura in viri z več kot 200 navedki.

Drago Kladnik

Jerneja Fridl:

Metodologija tematske kartografije Nacionalnega atlasa Slovenije Geografija Slovenije 2

Ljubljana 1999: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 136 strani, 42 slik in 4 preglednice, ISBN 961-6182-83-8

Knjiga Metodologija tematske kartografije nacionalnega atlasa Slovenije, druga v zbirki Geografija Slovenije, je plod avtoričinega večletnega podiplomskega usposabljanja in praktičnega dela pri razvijanju tematske kartografije. Knjiga je tudi rezultat njenega sodelovanja pri razvojnoraziskovalnem projektu Nacionalni atlas Slovenije, ki je v knjižni obliki pod naslovom Geografski atlas Slovenije ugledal luč sveta konec leta 1998. Pri snovanju in njegovi izvedbi je bila ena od štirih glavnih urednikov, članica vodstva projekta, članica uredniškega odbora, urednica zemljevidov in kartografka. Zaradi pomanjkanja tovrstne strokovne literature je predstavljena knjiga ena redkih slovenskih študij, ki znanstveno obravnava področje računalniške tematske kartografije. Kakovostne barvne reprodukcije so izredno nazorne. Ob njih mnoge trditve in ugotovitve postanejo razumljive tudi slabšim poznavalcem tematike.

V poglavju Tematska kartografija avtorica navaja, da so karte ali zemljevidi dvodimenzionalni grafični prikazi zemeljskega površja ter različnih objektov in pojavov na ravnini. Tematske karte ali tematski zemljevidi so osredotočeni na poudarjanje ene, dveh, redkeje več samostojnih tematik o naravnih ali družbenih pojavih, njihovih medsebojnih odnosih ter njihovi razprostranjenosti v prostoru in času. Izbira tem, ki jih je mogoče predstaviti na tematskih zemljevidih, je skoraj neomejena. V strokovni literaturi se v pomenu izraza tematska karta uporabljata tudi izraza specialna in posebna karta. V podpoglavju Začetki tematske kartografije je obdelan razvoj kartografije ne glede na njeno »tematsko« naravnost.

Tretje poglavje nas seznanja s splošnogeografskimi in nacionalnimi atlasi. Atlasi so zbirke v knjigo vezanih kart, katerih vsebine, oblikovalske rešitve in namen predstavljajo zaključeno celoto. Ob tem pojmu ljudje največkrat pomislijo na splošnogeografske atlase s številnimi topografskimi ali pregled-

nimi zemljevidi, namenjenimi orientaciji, torej ugotavljanju položaja ali lege naselij, cest, voda, gorovij in drugih pojavov na določenem območju. Posebno podpoglavje na kratko predstavi zgodovinski razvoj geografskih atlasov, ki mu sledi predstavitev zgodovinskega razvoja nacionalnih atlasov.

Za nacionalne atlase je značilno, da se v njih s pomočjo tematskih kart različnih znanstvenih disciplin predstavljajo temeljne značilnosti naravnih in družbenih razmer ter razvoja določenega naroda oziroma države. Prvi nacionalni atlas so že leta 1899 izdali na Finskem; po njegovem zgledu so jih pripravljali tudi v drugih bolj razvitih državah, kjer so spoznali, da so grafične ponazoritve prostorskih podatkov nepogrešljiv vir za prostorsko, gospodarsko, politično ali kakršnokoli drugo načrtovanje razvoja države. Pomembne so tudi kot učni pripomoček. Do leta 1966 se med evropskimi državami priprave nacionalnih atlasov niso lotile le še Irska, Albanija in nekdanja Jugoslavija. V nadaljevanju poglavja so podrobneje predstavljeni nacionalni atlasi Madžarske, Avstrije, Italije (dve različici), Poljske in Velike Britanije ter Finske iz leta 1925, ki je najstarejši nacionalni atlas v naših knjižnicah in na sploh.

Četrto poglavje je namenjeno predstavitvi idej in izvedbenih del pri pripravi Nacionalnega atlasa Slovenije. Resnejša ideja o slovenskem nacionalnem atlasu se je porodila leta 1969, ko je bil za njegov prvi predvideni zvezek pripravljen seznam dvainštiridesetih zemljevidov, do dokončne realizacije pa so morala preteči še skoraj cela tri desetletja. Ker smo bili Slovenci med zadnjimi snovalci, smo se lahko oprli na množico dragocenih izkušenj, tudi iz sosednjih držav. Hkrati z neslutnim razvojem računalništva so nastopile povsem nove okoliščine, ki so omogočile mnogo cenejšo ter do neke mere bolj nazorno in bolj kakovostno izdelavo te pomembne publikacije. Podrobno je predstavljen razvoj-noraziskovalni projekt, ki je odgovoril na temeljne vsebinske in tehnične dileme ter v grobem zagotovil glavnino potrebnih vsebinskih in podatkovnih gradiv. Podrobna vsebinska zasnova nacionalnega atlasa Slovenije je podana v posebnem podpoglavju.

Za poznavalce kartografije je posebno zanimivo poglavje Tehnični vidiki priprave tematskih kart za nacionalni atlas Slovenije. Avtorica najprej predstavi geografske informacijske sisteme, pri čemer osvetli

tudi pojem računalniška kartografija (tudi avtomatizirana ali digitalna kartografija, kar so enakovredni izrazi za izdelavo, shranjevanje in popravljanje kart z uporabo računalnikov). Pri obravnavanju organiziranosti geografskih informacijskih sistemov predstavi strojno in programsko opremo ter podatkovne zbirke. Sledi predstavitev grafičnega prikaza prostorskih podatkov z orisom vektorskega in rastrskega podatkovnega modela. Nazoren je tudi opis in oris podatkovnih slojev. V podpoglavju Vnos, obdelava in predstavitev podatkov je posebna pozornost namenjena zbiranju in vnosu podatkov, ki je mogoče s pomočjo tipkovnice, z vektorsko digitalizacijo, rastrsko digitalizacijo in pretvorbo obstoječih datotek. Z navajanjem posameznih kart iz Geografskega atlasa Slovenije avtorica podrobno prikaže problematiko posameznih tipov. Sledijo problemsko zasnovana predstavitev operacij za pretvorbo podatkov, operacij za analizo podatkov in operacij za pripravo izhodnih podatkov ter podroben prikaz delovnih faz. Posamezni postopki so dokumentirani s konkretnimi kartografskimi primeri.

Pri vrednotenju kakovosti prostorskih podatkov so obravnavani natančnost posameznih podatkovnih elementov, natančnost niza podatkov in viri napak, v geodeziji imenovanih pogreški. Ovrednotene so tudi prednosti računalniške izdelave kart. Delo z računalniki je poenostavljeno in hitrejšo, saj so sodobni računalniški programi prijazni do uporabnika in podpirajo različne vhodne in izhodne naprave. Njihova prednost je tudi v obsežni ponudbi ukazov v tako imenovanih menijih. Menije je mogoče prirediti lastnim potrebam ali definirati zaporedja ukazov v obliki makrojev. Nekateri programi ne zahtevajo dodatnega usposabljanja, saj imajo pripravljeno funkcijo pomoči. Pri pripravi zemljevidov, ki so vezani na množico prostorskih podatkov, je uporaba računalnikov zelo pomembna. Njihova glavna prednost je prav v hitrosti obvladovanja podatkov pri izračunavanju rezultatov in v možnostih njihovega grafičnega prikazovanja. Tudi popravljanje in dopolnjevanje na digitalnih kartah je bistveno lažje kot na klasično izdelanih zemljevidih. Hkrati računalniška kartografija lažje zadovolji posebne zahteve uporabnikov, saj so lahko določeni podatki prikazani na več različnih načinov.

V pričujoči knjigi so torej predstavljena vsa pomembnejša teoretična in praktična kartografska spoznanja pri pripravi 190 tematskih kart za naš prvi nacionalni atlas. Opisane so vse stopnje delovnega procesa, uveljavljene pri računalniški izdelavi tematskih kart. Posebej je poudarjen pomen estetskega in harmoničnega oblikovanja zemljevidov, ki morajo pritegniti pozornost uporabnikov in jim omogočiti čim lažje dojetje in razumevanje najrazličnejših prostorskih informacij. Pri tem morajo biti nujno upoštevana splošno uveljavljena kartografska načela. Avtorica spregovori o kartografskih znakih (točkovni, linijski, površinski, geometrični, nazorni in črkovno-številčni znaki), grafičnih spremenljivkah (oblika, velikost, barva, svetlostna vrednost, vzorec, smer) in elementih topografske podlage tematskih kart (relief, vodovje, naselbinsko omrežje, prometno omrežje, administrativne meje). Predstavi tudi splošna načela kartografske generalizacije, pri čemer med glavnimi načini obravnava izbiranje, poenostavljanje, poudarjanje, razvrščanje, združevanje, pretvarjanje in premikanje. Na koncu poglavja na primeru karte Reliefne enote in oblike povzame in podrobno predstavi značilnosti tehničnih in oblikovalskih rešitev.

V sedmem poglavju avtorica analizira tipe zemljevidov, predstavljenih v Geografskem atlasu Slovenije. V grobem jih razdeli na analitične (na primer Vrste kamnin, Rodnost leta 1995, Omrežje izobraževalnih ustanov leta 1995), kompleksne (na primer Kraške vode, Omrežje avtobusnih linij leta 1995, Onesnaženost okolja leta 1995) in sintetične (na primer Sončno obsevanje, Najpomembnejša raba tal leta 1994, Urbanizacija leta 1996). Sledijo še povzetek v poglavju Sklep ter poglavji s seznamoma literature in virov ter slik.

Drago Kladnik

Matjaž Klemenčič:

Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike

Celovec 1999: Mohorjeva založba, 509 strani, ISBN 3-85013-707-4

Celovška Mohorjeva založba je konec leta 1999 izdala zajetno knjigo »Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike ter zgodovina slovenskih naselbin v Leadvillu, Kolorado, in v San Fran-

ciscu, Kalifornija« avtorja Matjaža Klemenčiča. Knjiga obsega 509 strani in je razdeljena na štiri dele, ki jim na koncu sledita še daljša povzetka v angleškem in nemškem jeziku. Delo je za geografe pomembno zaradi tematike slovenskega izseljenstva ter zaradi refleksije na Trunkovo knjigo, ki jo je treba brati tudi kot regionalno geografijo Severne Amerike.

Izredno obsežen seznam virov in literature nas prepriča, da se je avtor lotil dela zelo temeljito. Poleg literature je opravil zelo obsežno terensko raziskavo, še posebej v Leadvillu in okolici. Na svojih številnih potovanjih po Ameriki je preučeval gradivo v ameriških raziskovalnih središčih, analiziral najdena pisma in druga gradiva pri zasebnikih ter vključil tudi ustne vire in lastna zapažanja. Med besedilom je 20 preglednic in 18 črno-belih kart ter več slik. Študija o Juriju Trunku ni prvo avtorjevo delo, saj je leta 1995 izdal knjigo »Slovenes of Cleveland«, konec leta 1999 pa zbirko virov o prispevkih ameriških Slovencev za mednarodno priznanje Slovenije.

Knjiga je posrečena kombinacija življenjepisa Jurija Trunka, v katerega je spretno vtkana zgodovina nekaterih severnoameriških slovenskih naselbin, in prereza zgodovinskih okoliščin slovenskega naroda na začetku 20. stoletja. Knjiga je razdeljena na štiri dele. Prvi del obravnava Trunkovo delovanje na Koroškem, drugi del njegov prihod v Ameriko in bivanje v Dakoti, tretji del se posveča Trunkovem opusu v Koloradu, zadnji pa njegovim letom v San Franciscu v Kaliforniji. V teh zapisih, v katerih ne manjka dokumentiranih pisem, spoznamo Jurija Trunka kot zavednega in izjemno dejavnega slovenskega duhovnika na Koroškem, ki se jasno zaveda moči germanizacije in tudi usodne povezanosti socialno-gospodarskega položaja slovenskih kmetov, obrtnikov, rudarjev in tudi višjih slojev. Iz priložene korespondence ga prepoznamo tudi kot zelo razgledanega slovenskega razumnika, ki se ne obotavlja nasloviti kritične osti tudi slovenskemu katoliškemu taboru, še posebej, ko gre za odnos do narodnega vprašanja. Trunk se je močno angažiral ob plebiscitu; kot dober poznavalec koroškega vprašanja je bil med najaktivnejšimi člani jugoslovanske delegacije na pogajanjih v Parizu. Prav zaradi tega je moral leta 1921 zapustiti Koroško. Odselil se je v Ameriko, o kateri je leta 1912 napisal in izdal v samozaložbi zajetno knjigo »Amerika in Amerikanci«. Delo zajema regionalno predstavitev Združenih držav Amerike in njihovih prebivalcev, vprašanje Indijancev in njihovega preživetja, še posebej pa se posveča slovenskim izseljencem in njihovim naselbinam. Danes ima delo predvsem zgodovinsko vrednost, v tistem času pa je bila izseljencem odlični priročnik o državi, ki je mnogim postala druga domovina. Trunk je Slovence svaril pred izseljevanjem, zavedajoč se usodnih pasti slovenskega eksodusa. Ameriko je Trunk spoznal osebno na treh daljših potovanjih ter s pomočjo obsežnega pisanega gradiva. Za tiste čase lepo opremljena in urejena ter moderno pisana knjiga je kljub nekaterim vsebinskim hibam, ki jih pusti hitenje z delom, prava zakladnica geografskih, etnoloških, zgodovinskih in političnih vsebin, predvsem pa izhodišče mnogim kasnejšim študijam o slovenskem čezmorskem izseljenstvu.

Prva Trunkova postaja v Združenih državah Amerike je bila, ironija usode, nemška župnija v Fuldi v Dakoti, ki pa jo je po treh letih zapustil in odšel v takrat že usihajoče rudarsko mesto Leadville na več kot 3000 m nad morjem oskrbovat tamkajšnjo znatno slovensko naselbino. Zadnja Trunkova postaja je bila v slovenski naselbini v San Franciscu v Kaliforniji, kjer pa zaradi starosti ni bil več tako dejaven kot prej. Pač pa je veliko pisal, posebej za izseljensko časopisje. Klemenčič je poleg Trunkovega delovanja obširno preučil slovenske naselbine v Leadvillu in v okraju Lake, pri tem pa ni prezrl širšega okolja. Tako imamo pred seboj solidno socialnogeografsko analizo Leadvilla in okolice, ki dokazuje avtorjev skok iz disciplinarne zgodovinske analize v interdisciplinarno obravnavo sedanjosti.

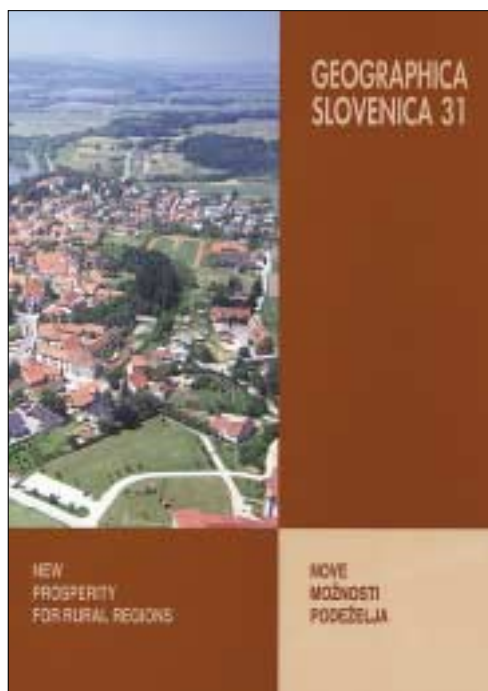
Knjiga o Juriju Trunku bo dobrodošel vir informacij zlasti tistim, ki jih priteguje tematika slovenskega izseljenstva in slovenskega narodnega vprašanja sploh. Veliko število krajših pisem med osnovnim besedilom dokumentira in osvežuje obravnavano tematiko. Knjiga je v prvi vrsti znanstveno delo, opremljeno z ustreznimi citati in pregledom virov ter literature. Čeprav zajema knjiga le manjši del slovenskega severnoameriškega izseljenstva, nam avtor zelo jasno sporoča, da so Slovenci kljub razmeroma majhnemu skupnemu številu tvoren del ameriške družbe in zato pomemben del ameriške zgodovine. Pronicljiva analiza Matjaža Klemenčiča o Juriju Trunku tako na Koroškem kot v Združenih državah Amerike bi morala prepričati še zadnje dvomljivce, da je slovensko izseljenstvo del naše

nacionalne zgodovine in obenem pomemben del slovenske etnične stvarnosti. Dovolj je torej razlogov, da bi morali poznati to knjigo tudi geografi.

Jernej Zupančič

Geographica Slovenica 31

Ljubljana 1999: Inštitut za geografijo, 237 strani, ISSN 0351-1731

Inštitut za geografijo je založil enaintrideseti zvezek periodične publikacije Geographica Slovenica, ki prinaša prispevke slovenskih, čeških in slovaških raziskovalcev. Rdeča nit člankov je tematika o novih razvojnih možnostih podeželja, pri čemer je posebna pozornost namenjena obmejnim in manj razvitem območjem v vseh treh državah. Predgovor je napisal Jernej Zupančič.

Z oblikovanjem novih nacionalnih držav so nekatere nekoč administrativne meje postale meddržavne. Dobile so nove vloge, pri čemer so se odprle nove razvojne možnosti, a so se obenem marsikje pojavile razvojne težave, ki jih spremljajo nedorečenosti v infrastrukturnem omrežju in ponekod prekinitve stikov s tradicionalnimi središči, kar povzroča odmaknjenost od sodobnih razvojnih tokov. Obsežna nova obmejna območja, ki so zaradi prevladujočega podeželskega značaja že prej veljala za razvojno problematična, je nova razmejitev našla v glavnem povsem nepripravljena.

Prispevki slovenskih in čeških geografov so plod triletno bilateralne raziskave »New Prosperity for Rural Regions«, ki jo je podprla fondacija SOROS. Izvajala se je na Inštitutu za geografijo v Ljubljani in na inštitutu Geoniky v Brnu. Na izbranih primerih slovensko-hrvaške in češko-slovaške meje so bili po primerljivi metodologiji preučeni čezmejna povezanost, stari in novi razvojni problemi obmejnih podeželskih območij, odnos do nove meje in odnos do obmejnega prebivalstva na drugi strani državne meje. Posebna pozornost je bila namenjena tudi spreminjanju socialnogospodarske sestave prebivalstva in regionalno-razvojnim značilnostim obmejnih območij.

Izsledki bilateralne raziskave so pomembni z vidika mednarodnega sodelovanja institucij, z vidika ključnih rezultatov, ki opozarjajo na razvojne dileme in možnosti, ter z vidika preverjanja metodologije preučevanja obmejnih območij nasploh. V obeh državah se nakazuje sklep, da hitrih, enostavnih in trajnih rešitev za podeželska obmejna območja ni mogoče pričakovati. Vzroki za to tičijo v njihovi podedovani strukturni neprilagojenosti in v razvojnih težavah širšega zaledja.

V Sloveniji je bila glavna skrb namenjena predstavitvi razvojnih dilem štirih območij vzdolž slovensko-hrvaške državne meje, Slovenski Istri (Mirjam Požeš), Beli krajini (Jernej Zupančič), Spodnjemu Posavju (Marjan Ravbar) in Spodnjemu Podravju (Metka Špes). Uvodni prispevek o splošnih značilnostih obmejnih območij v Sloveniji je delo Marjana Ravbarja.

Poleg člankov o obmejni problematiki, ki so jih prispevali Oldřich Mikulík, Antonín Vaishar, Jana Zapletalová in Alžběta Strachová, je med prispevki čeških geografov tudi članek o Spremembah v rabi tal v Belih Karpatih (Andrea Petrová).

Slovaški geografi so se v delo vključili pozneje; njihovi prispevki od temeljne vsebinske zasnove kar precej odstopajo. V člankih so več pozornosti kot obmejni problematiki namenili različnim vidikom regionalnega razvoja podeželskih območij, pri čemer so izpostavili perspektive trajnostnega razvoja (Vladimír Ira, Mikuláš Huba, Milan Lehotský, Ján Hanušin, Peter Spišiak), demografske (Peter Podolák), socialne (Anton Bezák, Juraj Podoba) in celo verske (František Podhorský) vidike, pa tudi značilnosti prostorske razporeditve rezultatov volitev (Peter Mariot).

Rezultati raziskovalnega dela v vseh treh državah so bili predstavljeni na posvetovanju v Stari Lesni v Tatrah na Slovaškem junija leta 1998.

Publikacijo je uredila Metka Špes, dolgoletna urednica *Geographice Slovenice*. Vsi članki so v angleškem jeziku, na koncu vsakega sklopa, namenjenega predstavitvi izsledkov iz posameznih držav, pa je daljši povzetek v slovenskem jeziku. Za angleške prevode sta poskrbeli Branka Klemenc in Jasna Hrstnik, povzetke v slovenskem jeziku je pripravil Dejan Cigale. Tehnični urednik Iztok Sajko je poskrbel za privlačno oblikovane grafikone, tabele, sheme in druge kartografske priloge, ki so, črno-beli tehniki nakljub, dovolj nazorni. Barvna je le uvodna karta, ki prikazuje tipologijo naselij vzdolž slovensko-hrvaške državne meje. Vsak vsebinski sklop dopolnjuje nekaj barvnih fotografij, ki zaradi cenenege tiska niso najbolj kakovostne. Avtor fotografije na naslovnici, panorame Ormoža, je Jurij Senegačnik.

Drago Kladnik

Jernej Zupančič:
Slovinci v Avstriji
Geographica Slovenica 32

Ljubljana 1999: Inštitut za geografijo, 246 strani, ISBN 961-90443-4-7, ISSN 0351-1731

Delo *Slovinci v Avstriji* avtorja Jerneja Zupančiča sodi v okvir več kot tridesetletnih znanstvenih prizadevanj slovenske socialne in politične geografije na področju proučevanja slovenskega narodnega vprašanja, ki zajema poleg Slovencev kot večinskega naroda v lastni državi še manjšine in druge etnične skupine ter skupnosti v Sloveniji, prav tako pa tudi Slovence zunaj Slovenije, ki živijo kot manjšine v sosednjih državah, kot zdomci na začasnem delu v tujini ter kot izseljenci in njihove potomci v Evropi, Južni in Severni Ameriki ter Avstraliji. Bogata bibliografija znanstvenih in strokovnih prispevkov o Slovencih zunaj Slovenije, objavljenih v Sloveniji in v tujini, postavlja slovensko geografijo med najpomembnejše vede na interdisciplinarnem področju narodnega vprašanja.

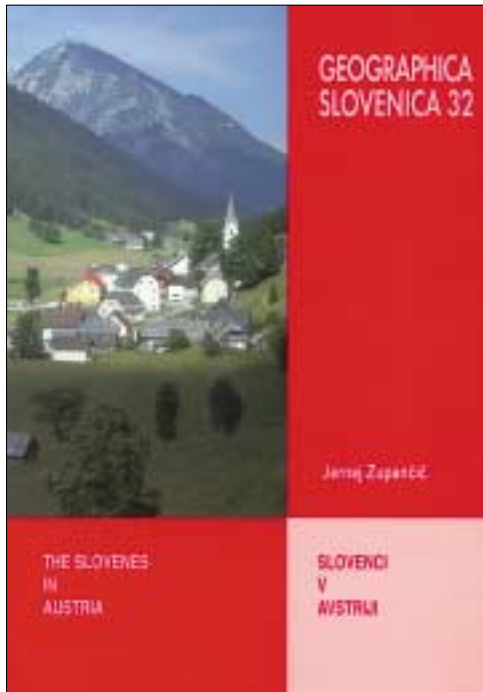
Knjiga obsega 246 strani in ima veliko kartografskih in grafičnih prilog. Daljši, 24 strani dolgi angleški povzetek je namenjen predvsem mednarodni znanstveni javnosti na področju preučevanj narodnega vprašanja.

Dosedanje raziskave o Slovencih v Avstriji so bile ne glede na stroko večinoma osredotočene samo na območje avtohtone poselitve na avstrijskem Koroškem, kvečjemu še na Štajerskem, in ne tudi na

ostala območja v Avstriji. Zato so bile tudi pogoste navedbe o 14.000 »Slovencih« po uradnih statističnih podatkih po občevalnem jeziku za leto 1991. Zupančič je v svojem delu upošteval novejšo selitvene tokove in ugotovil, da živi znaten del Slovencev, nad 6000, zunaj območja avtohtone poselitve. Nekatera nova naselitvena jedra so sorazmerno močna: na Dunaju nekaj manj kot 2000, v Gradcu okrog 1000 in v vseh drugih velikih avstrijskih mestih nad 100 slovensko govorečih ljudi. Dejansko je Slovencev (po jeziku) statistično nad 20.000, poleg teh pa še dobrih 10.000 zdomcev, ki bivajo v Avstriji začasno. Skupaj torej nad 30.000 oseb slovenskega porekla po uradni statistiki. S pomočjo terenskih preučevanj je avtor skupno slovensko populacijo v Avstriji ocenil na najmanj 60.000 oseb.

Študija sloni na obsežnem terenskem delu, pri katerem je avtor uporabil več kot 500 anket in nad 100 intervjujev, analiziral stare in najnovejšo statistične podatke ter uporabil obsežno literaturo. Na nek način je to monografija o Slovencih v Avstriji, ki jo odlikuje presežen pogledov na strnjeno, podeželsko in še precej kmečko populacijo. Čeprav avtor jasno loči avtohtono manjšino od priseljencev in zdomcev, kolikor je pač glede na podatke mogoče, jih uvršča v enotno slovensko narodno skupnost tako v historičnem kakor modernem pogledu. Avtor že v jedrnatem uvodu ter v kratkem zgodovinskem pregledu podčrta kompleksnost in celovitost narodnega vprašanja. Slovenstvo umešča v evropski in svetovni okvir in na Slovence gleda kot na celoto ter ugotavlja, da smo po značilnostih etničnega obnašanja podobni ostalim evropskim narodom, čeprav se zaveda razlik med posameznimi skupinami Slovencev v Sloveniji in po svetu. Slovenci v Avstriji so del slovenskega naroda, in sicer kot pripadniki narodne manjšine, izseljenci in zdomci.

Avtor je dal s tem delom pomemben teoretski in metodološki prispevek k preučevanju narodnega vprašanja v okviru socialne in politične geografije, posebej kar zadeva narodno identiteto. Avtor je pri tem upošteval globalne tokove etničnega razvoja v Evropi in svetu, ilustriral pa ga je predvsem z domačimi, slovenskimi primeri (skupin prebivalstva v Sloveniji, Slovencev na območjih avtohtone poselitve v sosednjih državah ter zdomcev in izseljencev), ki so, globalno gledano, podobni kot pri pripadnikih drugih narodov v Evropi. Je prvo delo, ki povezuje probleme vseh Slovencev v Avstriji ne glede na kriterije avtohtonosti in trenutnega bivalnega območja, jasno pa upošteva in podčrta razlike v njihovi kulturi, zavesti, vsebini in obliki identitete ter stvarnih življenjskih razmerah kot so na primer demografska, socialna in izobrazbena struktura ter način poselitve. Strukturo obravnava dinamično, kot stanje (preseki) procesa. Posebej se je posvetil vprašanju identitete, ki jo pojmuje kot vsebino etničnosti in ne zgolj kot zunanjo »fasado« narodne pripadnosti. Ugotovil je vsebino identitete, sestavljeno iz subjektivnih in objektivnih elementov, ki jih je razvrstil v jezikovno-kulturne, zgodovinske (izvor, rod), prostorske, socialnogospodarske in politične elemente. Za identiteto pripadnikov manjšin je značilen določen primanjkljaj elementov narodne identitete, kar je znamenje asimilacije, in pojav večplastnosti identitete. Posebej je ugotavljal tudi pogoje oblikovanja in ohranjanja oziroma spreminjanja narodne identitete. Z novo metodo komunikacijskega kroga je na eni strani ugotovil razlike v uporabi slovenskega jezika pri slovenskih prebivalcih, ki živijo v različnih območjih, na drugi strani pa tudi oblike, v katerih se pojavlja. S tem je že načeto tudi vprašanje zaščite slovenskega prebivalstva, ki živi zunaj ozemlja avtohtone poselitve. Kako naj v pogojih prostorske razpršenosti zadržijo svojo identiteto? To vprašanje je dokaj novo in mu bo zato v prihodnosti treba posvetiti tako teoretsko kakor tudi praktično pozornost. Ne glede na tip poselitve so za manjšine zelo pomembni stiki in povezanost z matičnim narodom. Avtor je v svojem delu pokazal na prostorske funkcije narodnih manjšin v obmejnem prostoru, posebej pri čezmejnem povezovanju. V tem pogledu je pomembno tudi manjšinsko prebivalstvo, ki kljub oddaljenosti od državne meje opravlja določene prostorske funkcije meddržavnega sodelovanja, kot na primer dunajski in graški Slovenci. Zato je izjemnega pomena njegovo opozorilo na tako imenovani funkcionalni prostor, ki poleg območja naselitve obsega tudi tisti prostor, kjer pripadniki manjšine, a tudi izseljenci in zdomci, opravljajo različne funkcije, kot so na primer izobraževanje, delo, oskrba in podobno. Avtor je posebej izpostavil sedanje razmere različnih skupin Slovencev v Avstriji v pogojih moderne urbane in informacijske družbe ter sodobnim pogojem oblikovanja in ohranjanja identitete.

Pri varstvu položaja in identitete narodnih manjšin je pomembna na eni strani integriranost v večinsko družbo, na drugi strani pa mora manjšina izkazovati določeno funkcionalnost, potrebnost obstoja, saj je le na ta način lahko vezivo izboljšanja mednarodnih odnosov, pobudnik in, kolikor je to glede na številčnost pač mogoče, tudi nosilec dejavnosti v gospodarstvu, kulturi, izobraževanju, cerkvi, politiki v obmejnih in etnično mešanih okoljih. Zato so pripadniki manjšin danes dvojezični ali večjezični. Gotovo ni naključje, da uspevajo slovenske srednje šole v pogojih zmanjšane rodnosti in asimilacije slovenskega življa ohranjati ali celo povečevati število učencev prav z programi večjezičnosti.

Avtor je v svojem delu z upoštevanjem celotne Avstrije kot prostora slovenske poselitve z upoštevanjem različnih oblik etničnega bivanja, jedrnatim zgodovinskim in k celovitosti narodnega vprašanja stremecim pregledom, s strukturno analizo, z obsežnim terenskim delom, upoštevanjem vseh dose-danjih popisov in ocen in uporabo nad 400 enot citirane literature ter izrazito interdisciplinarnim pristopom opravil veliko in v nekaterih pogledih tudi pionirsko delo, vsekakor pa celovit pregled o današnjem življenju in problemih Slovencev v Avstriji. Delo je še posebej dragoceno zaradi jasno opredeljenih teoretičnih izhodišč in izdelane metodologije preučevanja narodne identitete, ki jo je mogoče uporabiti na primerih drugih manjšin oziroma etničnih skupnosti kjerkoli v Evropi in drugje.

Vladimir Klemenčič

Hans-Georg Frede in Stephan Dabbert (urednika):

Handbuch zum Gewässerschutz in der Landwirtschaft

Landsberg 1999: Ecomed, 451 strani, ISBN 3-609-65272-1

V predgovoru drugega, dopolnjenega ponatisa Priročnik za varovanje vode v kmetijstvu je zapisano, da je bilo do sredine osemdesetih let v ospredju razpravljanje o onesnaževanju talne in tekoče vode zaradi kmetijskih dejavnosti, da pa se je stanje v devetdesetih letih bistveno spremenilo, kar je posle-

dica interdisciplinarnega razumevanja varovanja vode ter večje odgovornosti do vode. Zato so se spremenili oziroma okrepili zaščitni ukrepi za varovanje vode tudi v kmetijski stroki.

Priročnik so avtorji napisali zato, da bi pozitivne izkušnje interdisciplinarnega varovanja vode v Nemčiji posredovali tistim, ki se ukvarjajo z vprašanji obremenjevanja voda zaradi kmetijstva. Spoznanja avtorjev so rezultat njihovih praktičnih izkušenj in ravno ta posebnost posebej odlikuje priročnik.

Priročnik je rezultat interdisciplinarnega sodelovanja številnih sodelavcev z nemških vladnih in raziskovalnih ustanov. Njihov cilj je bil povezati praktične izkušnje s terena in rezultate znanstvenega preučevanja problematike obremenjevanja vode ter oblikovati uporabne postopke za varovanje vode. Priročnik je »informacijska podlaga« kmetovalcem, ki morajo pri obdelovanju prsti nujno poznati njihove značilnosti, če hočejo ohraniti čisto tekočo ali podtalno vodo. Praktični postopki so namenjeni tudi zaposlenim na vodnogospodarski upravi, na podjetjih za oskrbo z vodo in na vodnogospodarskih podjetjih. Priročnik je namenjen tudi tistim študentom »geo« znanosti, ki se izobražujejo o vodah, prsteh in ekologiji vode.

Priročnik je razčlenjen na več poglavij. V začetnem delu knjige je sodoben pregled obremenjevanja vode v kmetijstvu. Sledi predstavitev praktičnih zaščitnih ukrepov pri gospodarjenju z vodo. Dodane so številne tabele za odčitavanje potrebnih podatkov. Vsebinski poudarek je na novejših ukrepih za varovanje vode v kmetijstvu.

V drugem, obsežnem poglavju sledi predstavitev kmetijstva kot onesnaževalca vode. Govora je o vnosu hranil v vodo, njihovem izvoru, vnosu fitofarmaceutskih sredstev v prsti in nato v vodo ter o postopkih za spremljanje erozije, nevarnosti izpiranja prsti in postopkih za zmanjšanje vnosa škodljivih snovi iz rastlinske proizvodnje v vodo.

Sledijo poglavja o ekonomskem vrednotenju postopkov varovanja vode, strategiji podjetij za varovanje voda, ekološkem kmetijstvu, posebnih in trajnih kulturnih rastlinah. Na koncu so predstavljeni pravni okviri in politične spremembe, ki vplivajo na spremembe v obremenjevanju vode.

Iz pregleda vsebin je razviden velik poudarek na posredovanju praktičnih zaščitnih ukrepov za varstvo različnih oblik voda. Nasveti izvirajo iz praktičnih izkušenj kmetijstva in vodnega gospodarstva, zato naj bi služili reševanju problemov med strokama. Prikazana je tesna zveza med naravnimi prvimi pokrajine (vode, prsti) in ekonomijo, kar je razvidno iz naslednjih vsebinskih sklopov:

- pregled nad vnosi škodljivih snovi v vodo in njihova ekonomska problematika,
- razumevanje erozijskih procesov izpiranja prsti v gospodarstvu,
- poznavanje postopkov za zmanjšanje onesnaževanja v poljedelstvu, živinoreji, gojitvi posebnih kulturnih rastlin,
- razumevanje in uporaba ekoloških in ekonomskih podatkov na nivoju postopkov proizvodnje,
- preračunavanje parametrov za zaščito vode,
- informiranost o pravnih okvirih varovanja vode.

Priročnik je opremljen s pojmovnim indeksom in zajetnim seznamom literature. Grafična oprema je črno-bela, bistvene misli so zbrane na »informativnih robovih« v zelenih okvirčkih, ki se smiselno dopolnjujejo. Dodane so preglednice, sheme in diagrami, ki vsebinsko dopolnjujejo priročnik.

Pomembno sporočilo priročnika je: čisto vodo lahko ohranimo le s skupnim znanjem in delom. Različne znanstvene stroke morajo svoja spoznanja povezati s praktičnimi izkušnjami. Poudarek je na interdisciplinarnem razumevanju prvin v pokrajini in tu se kaže mesto tudi geografski znanstveni stroki, ki se bo morala bolj intenzivno vključiti v reševanje okoljskih problemov.

Ana Vovk Korže